

سبک زندگی اخلاقی در تعامل با قابلیت‌های محیط در محلات سنتی ایران

(مورد مطالعه: محله تاریخی عزب دفتربلر تبریز)*

مینو قره‌بگلو**^۱، مهتاب هاشمی آقاجری^۲، محمدعلی کی‌نژاد^۳، حامد بیٹی^۴

تاریخ دریافت مقاله :

۱۳۹۸/۰۳/۰۴

تاریخ پذیرش مقاله :

۱۳۹۹/۰۲/۱۷

چکیده

بیان مسأله: دستیابی به سبک و شیوه زندگی اخلاقی، مسئله‌ای بسیار پیچیده است که مطابق رویکرد امکان‌دهندگی محیطی یکی از ریشه‌های آن را می‌توان، در تعامل و ارتباط میان محیط و ساحات وجودی انسان جستجو کرد. انسان در هر محیطی به دنبال بهره‌گیری حداکثری از قابلیت‌های موجود آن محیط در جهت پاسخ به انواع متعدد نیازهای فردی و اجتماعی خود بوده و سعی می‌کند محیط اطراف خود را هم‌راستا با نیازهای وجودی خویش در جهت مطلوب‌تر کردن زندگی، تغییر دهد.

سوال تحقیق: سوالات تحقیق "ارتباط قابلیت‌های محیط با سبک زندگی اخلاقی چگونه قابل تبیین است؟" و "محلات سنتی در راستای تحقق سبک زندگی اخلاقی چگونه عمل می‌کنند؟"، می‌باشند.

اهداف تحقیق: هدف پژوهش، شناسایی و ارتباط قابلیت‌های محیط و ساحات وجودی انسانی در جهت دستیابی به سبک زندگی اخلاقی می‌باشد.

روش تحقیق: روش تحقیق در پژوهش، با پیش‌فرض رویکرد امکان‌دهندگی محیطی، دو روش "توصیفی - تحلیلی" و "پژوهش موردی"، می‌باشد.

مهم‌ترین یافته‌ها و نتیجه‌گیری تحقیق: مطالعات نظری حاکی از این است که ساحات انسانی شامل ساحات درونی (عقیده و باور- احساسات، عواطف و هیجانات- اراده و خواسته) و ساحات بیرونی (گفتار- کردار) در تعامل با قابلیت‌های محیط (فیزیکی، اجتماعی و نمادین) از طریق تأثیرگذاری بر متغیرهای شکل‌دهنده به سبک زندگی (میدان، سرمایه، منش، عمل، نماد، طبقه، قریحه) بستر لازم جهت امکان تحقق، ثبات و رواج و نهادینه شدن سبک زندگی اخلاقی را مهیا می‌سازد. جهت اعتبارسنجی الگوی نظری تحقیق با انتخاب یک محله سنتی در شهر تبریز و جامعه آماری ۲۰۰ نفر از ساکنان این محله، به روش تحلیل عامل تأییدی به بررسی تأثیرگذاری قابلیت‌های محیطی بر ساحات وجودی انسان پرداخته شد. اعتبارسنجی مطالعات نظری در محله سنتی عزب دفتربلر تبریز حاکی از این است که تعامل میان قابلیت فیزیکی محیط با ساحات احساسات، عواطف و هیجانات در سطح کلان (سطح محله) و ساحات اراده و خواسته در سطح خرد (سطح خانه) بستر لازم، جهت امکان تحقق سبک زندگی اخلاقی در فرد و جامعه فراهم می‌گردد. همچنین تعامل میان قابلیت اجتماعی محیط با ساحات گفتار و کردار در سطح کلان (سطح محله) و ساحات اراده و خواسته در سطح خرد (سطح خانه) زمینه لازم جهت ثبات سبک زندگی اخلاقی در خانه و اجتماع و تبدیل آن به عادت فردی و اجتماعی را منجر می‌شود و در نهایت، تعامل میان قابلیت نمادین محیط با ساحات احساسات، عواطف و هیجانات در سطح کلان (سطح محله) و ساحات اراده و خواسته در سطح خرد (سطح خانه) زمینه لازم جهت رواج و نهادینه شدن سبک زندگی اخلاقی در بین اعضای خانواده و افراد جامعه را مهیا می‌سازد.

کلمات کلیدی: قابلیت‌های محیط، ساحات وجودی انسان، سبک زندگی اخلاقی، تکون رفتار اخلاقی، محلات سنتی ایران.

* این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان قابلیت‌های فضاهای سکونتی در راستای تحقق سبک زندگی اخلاقی (اعتبارسنجی در فضاهای سکونتی سنتی و معاصر شهر تبریز) که با حمایت صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور، معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری با شماره قرارداد ۹۷/۴۸۲۳/ص/۹۷ مورخ ۹۷/۰۹/۲۷ در حال انجام است.

^۱دکتری معماری، دانشیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز. (نویسنده مسئول). m.gharehbaglou@tabriziau.ac.ir.

^۲دانشجوی کارشناسی ارشد معماری اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران. m.mahtab@tabriziau.ac.ir

^۳استاد گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ma_kaynejad@tabriziau.ac.ir.

^۴دکتری معماری، استادیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران. H.beyti@tabriziau.ac.ir

۱- مقدمه

یکی از مهم ترین مباحث در تئوری های محیطی، نقش محیط در جهت دهی به رفتار انسان است. این مفهوم، در یک تعریف ساده، عبارت است از این معنا که با ایجاد دگرگونی ها در عناصر معماری محیط و یا توانش های آن می توان رفتار آدمی را به ویژه در سطح رفتارهای اجتماعی جهت داد. جان لنگ در کتاب آفرینش نظریه معماری (۱۳۸۶)، سه نظریه متداول در حوزه نحوه تعامل میان محیط کالبدی و رفتار انسان را بیان می کند. در اولین دیدگاه که آن را "معینگری محیطی" می نامند، آرایش محیط کالبدی، چگونگی رفتار انسان را به گونه ای جبری "معین" می کند. در دومین دیدگاه که "احتمال گرایی محیطی" است؛ در این دیدگاه اگرچه محیط کالبدی امکانات لازم را برای بروز یک رفتار به انتخاب شخص فراهم می سازد، اما بررسی ها نشان می دهد که احتمال انتخاب تعدادی از پدیده های موجود در محیط کالبدی و یا یک مقرر رفتاری از سوی مردم بیشتر از سایر انتخاب ها می باشد. در سومین دیدگاه که "امکان گرایی محیطی" است؛ توانش های محیط کالبدی، امکانات و محدودیت هایی را فراهم می آورد که در قالب آن مردم این امکان را خواهند یافت تا خود از توانش های ارائه شده گزینش نمایند. این گزینش ها غالباً بر مبنای تمایلات فرهنگی، نظام ارزشی مردم و اعتقادات و نگرش های آنها صورت می پذیرد (مطلبی، ۱۳۸۰).

پایایی یک زندگی به عوامل متعددی بستگی دارد که در این میان یکی از مهم ترین جنبه های آن را می توان در سبک و شیوه زندگی انسان جستجو کرد. انتخاب و عمل به سبک زندگی، به نحوه زندگی انسان، جهت می دهد تا جایی که برخی از الگوها و انتخاب ها هستند که عمل به آنها، پایایی زندگی را دربر خواهند داشت. در

این میان، معماری هم به نوبه خود، برای فراهم کردن رفاه ساکنین، شرایط و امکانات گوناگونی را در اختیار انسان قرار می دهد. اگر معماری بخواهد به تمام جوانب انسانی بپردازد و پاسخگوی تمام ظرفیت های انسانی باشد مسئله ی بسیار پیچیده ای خواهد شد، لذا می بایست قابلیت های محیط متناظر با ساحات وجودی انسان در راستای رسیدن به سبک زندگی اخلاقی مورد توجه و بررسی قرار داد. بنابراین شناخت محیط در تعامل با ساحات وجودی انسانی، می تواند شروع مناسبی برای فهم عمیق نسبت معماری و رفتار انسان باشد (سامه، ۱۳۹۴: ۲۰۵).

۲- پرسش های تحقیق

پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به دو سوال "ارتباط قابلیت های محیط با سبک زندگی اخلاقی چگونه قابل تبیین است؟" و "محلات سنتی در راستای تحقق سبک زندگی اخلاقی چگونه عمل می کنند؟"، می باشد.

۳- فرضیه های پژوهش

۴- پیشینه تحقیق

با توجه به گستردگی موضوع سبک زندگی تحقیقات قابل توجهی در این زمینه در کشورهای دیگر و اخیراً ایران انجام شده است. برخی از تحقیقات به بعد نگرشی سبک زندگی پرداخته اند و نگرش پاسخ گوینان به پدیده های خاصی را به عنوان سبک زندگی تلقی کرده اند و حال آنکه نگرش الزاماً به رفتار منجر نمی شود برخی از تحقیقات تجربی در زمینه سبک زندگی آن را در حد چند عادت یا رفتار خاص ورزشی یا خوردن مواد خوردنی خاص تقلیل داده و اثر آن را بر یک پدیده دیگر مانند بیماری مورد بررسی قرار داده اند. در این میان، برخی تحقیقات به بعد محیطی و تأییراتی که محیط بر سبک زندگی می گذارد، پرداخته اند که در جدول ۱ به نمونه هایی از آنها اشاره شده است.

جدول ۱: پیشینه تحقیق

زمینه تحقیق	نویسندگان	عنوان	نتایج
بعد نگرشی	آزادارمکی و شالچی. (۱۳۸۴)	«دو جهان ایرانی: مسجد و کافی شاپ»	سبک زندگی اصول گرایی انقلابی که متأثر از ارزش های انقلاب اسلامی است و اجتناب از روابط با نامحرم و دوری از مدگرایی و مصرف گرایی غربی و تأکید بر هویت اسلامی در مقابل هویت

			<p>غربی از ویژگی های این سبک است و سبک زندگی پسامدرن که مدگرایی، مصرف گرایی غربی و ارتباط با جنس مخالف از جمله ویژگی های این سبک است.</p>
	<p>شریفی. (۱۳۹۱)</p>	<p>«سبک زندگی به عنوان شاخصی برای ارزیابی سطح ایمان»</p>	<p>سبک زندگی دارای رویکردهای گوناگونی است که بهترین آنها، رویکرد دین شناسانه است. سبک زندگی مجموعه ای از رفتارهای سازمان یافته است که متأثر از باورها و ارزش های پذیرفته شده و همچنین متناسب با امیال و خواسته های فردی و شرایط اجتماعی، وجهه غالب رفتاری یک فرد یا گروهی از افراد شده اند. سبک زندگی جنبه بیانگرانه و نمادین دارد و نمود خارجی به عنوان شاخصی برای سنجش کیفیت ایمان افراد و جوامع است.</p>
<p>بعد رفتاری</p>	<p>مجدی و دیگران. (۱۳۹۰)</p>	<p>«سبک زندگی جوانان ساکن شهر مشهد و رابطه آن با سرمایه فرهنگی و اقتصادی والدین»</p>	<p>بعد رفتاری سبک زندگی جوانان با هشت شاخص شامل: مصرف فرهنگی، مدیریت بدن، رفتار سیاسی، رفتار انحرافی، توجه به آرایش و خودآرایی، مصرف لباس و کفش، مصرف خوراک و دین داری مورد سنجش قرار گرفت و این نتیجه حاصل شد که بیشترین تمایز سبک زندگی بین قشر بالا (هم سرمایه فرهنگی و هم سرمایه اقتصادی زیاد) و قشر پایین (سرمایه فرهنگی و اقتصادی کم) مشاهده شد.</p>
	<p>تنهایی و خرمی. (۱۳۸۸)</p>	<p>«بررسی رابطه جامعه شناختی باورهای دینی و سبک زندگی بر اساس نظریه و روش گافمن، مطالعه موردی کرمانشاه»</p>	<p>افراد در موقعیت جلوی صحنه، جنبه ای از خود را به نمایش می گذارند که مورد پذیرش دیگران و فرهنگ موجود جامعه باشد. در موقعیت پشت صحنه، افراد از آزادی عمل بیشتری برخوردارند، زیرا تحت نظارت هنجارها و قوانین جامعه نیستند و برای حفظ منزلت اجتماعی شان نقشی را ایفا نمی کنند و بنابراین به میزان بیشتری به خود واقعی شان نزدیک می شوند.</p>
<p>بعد محیطی</p>	<p>Fransman & Timmeren. (2017)</p>	<p>“psychological and social factors underluing pro-environmental behaviour of residents after building retrofits in the city-zen project”</p>	<p>این مقاله بر روی عوامل روانشناختی، اجتماعی و فضایی ساکنان خانه های بازسازی شده تمرکز دارد. نتایج این بررسی اکتشافی نشان داد که رفتار محیطی شهروندان می تواند از طریق کنترل رفتاری، هنجارهای رفتاری و هویت مکانی پیش بینی شود و ۴۰ درصد از واریانس کل رفتار محیطی را تبیین کند. نکته قابل تأمل این است که مداخلات برای ارتقاء رفتار محیطی باید با گروه های خاص اجتماعی سازگاری داشته باشند.</p>
	<p>ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۶)</p>	<p>«بازتاب فرهنگ غرب در تحول سبک زندگی و معماری خانه های اواخر قاجار شهر همدان»</p>	<p>هدف این مقاله، بررسی میزان اثربخشی فرهنگ غرب در سبک زندگی مردم شهر همدان در دوره اواخر قاجار و به تبع آن میزان تأثیرگذاری آن در عرصه معماری خانه ها بوده است که در نهایت نتایج تحقیق نشان دهنده تغییرات سبک زندگی در عرصه های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بوده که به تبع این تغییرات، معماری خانه ها را تحت شعاع قرار داده است. این تغییرات در مرحله اول در معماری خانه های طبقه اعیانی تجار به منصفه ظهور رسیده است. در عرصه کلان فضا، سادگی فرم و حذف حیاط های چندگانه قابل ملاحظه است. در عرصه تحولات میانی، تحول در سازماندهی فضای داخلی و توسعه و بسط فضای داخلی مطرح</p>

<p>بوده و در عرصه خرد فضا، اهمیت نمادین برخی از عناصر معماری شامل ستون، پله و تزئینات مورد توجه بوده است.</p>		
<p>این مقاله، به بررسی رابطه بین محیط فیزیکی و رفتار ساکنان آن در شهرهای سنتی می‌پردازد و اثرات یک محیط فیزیکی خاص را در جنبه‌های مختلف زندگی افراد آن و همچنین تأثیر متقابل آنها و تغییر ویژگی‌های محیطی که در آن زندگی می‌کنند، تحلیل می‌کند. این کار با تجزیه و تحلیل سبک معماری خاص مسکن و شکل‌گیری عناصر و خصوصیات آن و تأثیر آنها بر سنت‌ها، ارزش‌ها، روابط اجتماعی مردم انجام شد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که وضعیت موجود محیط مسکونی در شهر قدیمی، بخش اعظم ارزش‌های فرهنگی خود را از دست داده است که پیوند بین هویت فرهنگی و اجتماعی ساکنان و سبک معماری بافت فیزیکی مسکن را تشکیل می‌دهد و همچنین نشان می‌دهد که واقعیت وضعیت موجود آن تأثیر منفی بر ویژگی‌های ساکنین و ارزش‌های زندگی آنها دارد.</p>	<p>“The Impact of Built Environment on Human Behaviors”</p>	<p>Mahmoud. (2018)</p>
<p>نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کیفیت زندگی در بافت جدید نسبت به بافت قدیم مطلوب‌تر می‌باشد.</p>	<p>«مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در محلات بافت جدید و قدیم شهری در شهر سنندج»</p>	<p>احمدی و نادری کروان. (۱۳۹۲)</p>
<p>در این مقاله، به بررسی تغییراتی که از اوایل قرن بیستم با ظهور فناوری‌های جدید در معماری مطبخ به عنوان یکی از مهم‌ترین عرصه‌های حضور زنان در واحد مسکونی صورت گرفته‌بود، پرداختند. این تغییرات در ساختار، جانمایی و معماری فضای مطبخ متناسب با ویژگی‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی زنان بوده که در گذر زمان به صورت‌های مختلف نمود یافته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شاخص‌های مربوط به جنسیت در این دوره باعث تساوی زن و مرد به‌ویژه در طبقات متوسط و مرفه اجتماع شده است که به تبع آن، فضاهای اندرونی و بیرونی به تدریج حذف و آشپزخانه از گوشه حیاط و زیرزمین به داخل خانه منتقل شده است و به عنوان یک فضای بینابین (عرصه مشترک) در ارتباط با سایر فضاها قرار گرفته است و ظهور دستاوردهای معماری مدرن نیز، امکان این تغییر و تحولات را میسر کرده است.</p>	<p>«تأثیر سبک زندگی در سازمان فضایی معماری مسکونی در ایران»</p>	<p>شیرازی و همکاران. (۱۳۹۷)</p>

گامی هر چند کوچک در تبیین امکان بسترسازی محیط جهت سبک زندگی اخلاقی پرداخته شود.

۵- روش تحقیق

پژوهش حاضر، با پیش فرض رویکرد امکان‌دهندگی محیطی معتقد است، قابلیت‌های محیط می‌تواند بستر لازم جهت سبک زندگی را فراهم سازد، در فرآیند

بررسی تحقیقات انجام‌شده نشان می‌دهد که هرکدام از تحقیقات پیشین به یک بعد خاص سبک زندگی توجه کرده‌اند و جای خالی تحقیقاتی که به عوامل محیطی بسترساز سبک زندگی با در نظر گرفتن مسائل اخلاقی - انسانی، توجه‌کند، احساس می‌گردد. لذا در این پژوهش تلاش شده تا با شناسایی و ارتباط قابلیت‌های محیط و ساحات وجودی انسانی از جنبه اخلاق کاربردی

تحقیق ابتدا براساس روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و به کمک مطالعات نظری، به بررسی سه مقوله سبک زندگی، قابلیت های محیط و ساحات وجودی انسان از منظر اخلاق کاربردی پرداخته شد و ابعاد و مولفه های آن ها بدون هیچ گونه سوگیری در مورد جنبه های اخلاقی مثبت و منفی سبک زندگی، واکاوی گردید. بعد از مطالعات نظری، براساس روش تحقیق "پژوهش موردی"^{۱۱}، نسبت به اعتبارسنجی مدل نظری در نمونه مطالعاتی محله عزب دفتر پل تبریز اقدام گردید.

۶- مبانی نظری

۶-۱- ساحات وجودی انسانی از جنبه

اخلاق کاربردی

ساحات وجودی انسان به سه دسته کلی تقسیم می شوند که عبارتند از ساحات جسم (متناسب با نیازهای مادی انسان) و ساحات نفس (متناسب با نیازهای روانی انسان) و ساحات روح (متناسب با نیازهای روحانی انسان). در این پژوهش ساحات مکان از منظر روانشناسی محیط مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شده است که دلیلی برای انتخاب ساحات وجودی انسان از منظر اخلاق کاربردی بوده تا بیشترین سختی را با آن برقرار کند. از منظر اخلاق کاربردی، وجه مشترک میان همه انسان ها، وجود پنج ساحات وجودی شان است که در این میان سه ساحات درونی (ساحت عقاید-ساحت احساسات، عواطف و هیجانات-ساحت اراده و خواسته) و دو ساحات بیرونی (ساحت گفتار-ساحت کردار) می باشند.

ساحت اول؛ ساحت عقیده و باور است که مجموعه باورها، دانش ها، ظن ها، یقین ها و شک ها جزء این ساحت به حساب می آیند. قرآن کریم در آیه ۲۸ سوره رعد و همچنین امیرالمؤمنین در نامه اول در نهج البلاغه، «باورهای دینی و اعتقاد به خدا» را راهی برای دستیابی به امنیت و آرامش روحی انسان می داند (طالب تاش، ۱۳۸۶) بنابراین از دیدگاه اسلام، باور مذهبی از مهم ترین باورهای انسانی است، در این میان، روانشناسان غربی، باورهای انسان را در «خودشناسی به عنوان یک واحد روان-تنی، روابط بین ساحات، گستره و محدودیت های عام و خاص انسان، باورهای غیرقابل درک برای انسان، نقاط ضعف و قوت انسانی، خواسته های عام و خاص انسان، تفاوت بین انسان و

تصویرش در ذهن دیگران» می دانند (ملکیان، ۱۳۹۵). ساحات دوم؛ ساحات احساسات، عواطف و هیجانات است که حالتی مانند ترس-غم-شادی-امید-محبت-عشق-نفرت-دوستی-دشمنی و... در این ساحات جای دارند. ساحات سوم؛ ساحات اراده و خواسته انسان است که تحت عنوان ساحات ارادی مطرح می شود. اراده، این اختیار را به انسان می دهد تا به کمک آن، اعمال و کردار خیر یا شر انجام دهد بنابراین اراده ی انسانی در مواضع خیر و شر به کار می رود، که با استناد به آیات قرآن کریم، مواضع خیر عبارتند از اراده اصلاح و تغییر (سوره هود، آیات ۸۴ و ۸۷)، اراده نصیحت (سوره هود، آیات ۳۴ و ۳۲ و سوره نحل، آیه ۱۲۵)، اراده تلاش برای آخرت (سوره السراء، آیات ۱۸ و ۱۹ و ۱۳)، اراده خویشتن داری (سوره النور، آیه ۳۳) و میادین شر با استناد به آیات قرآن کریم عبارتند از اراده گمراهی (سوره النساء، آیه ۴۴ و سوره البقره آیات ۸۹ و ۹۰)، اراده نیرنگ و فریب (سوره الانفال، آیات ۶۰ و ۶۳ و ۶۲)، اراده سوء (سوره یوسف، آیات ۲۳ تا ۲۸)، اراده خیانت (سوره الانفال، آیات ۷۰ و ۷۱)، اراده نجور (سوره القیامه، آیات ۶ تا ۱۶)، اراده قتل و جبروت (سوره القصص، آیات ۱۵ تا ۱۹)، اراده فرار از امر واجب (سوره الاحزاب، آیات ۱۲ تا ۱۶)، اراده کفر و الحاد (سوره التوبه، آیات ۴۵ و ۴۶)، اراده ولایت کافرین (سوره آل عمران، آیه ۲۸ و النساء، آیه ۱۴۴) (عموری و باوان پوری، ۱۳۹۳). ساحت چهارم؛ ساحت گفتار می باشد که در این ساحت، اصل بر سکوت است و سکوت بر سخن گفتن ارجحیت دارد، سکوت انسان باعث افزایش بصیرت فردی می شود و افزایش بصیرت یکی از راه های رسیدن به سبک زندگی اخلاقی است. در این میان مهم ترین اصل اخلاقی بودن در ساحت گفتار این است که سخن شخص، ابهام، ابهام و غموض، نداشته باشد (ملکیان، ۱۳۹۵). ساحت پنجم؛ ساحت کردار-رفتار انسانی است که این ساحت، عینی ترین و قابل مشاهده ترین واکنش انسان نسبت به محیطی است که در آن قرار گرفته است (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۴: ۵۳). رفتار انسان، نتیجه تعامل سه حوزه است که عبارتند از: الف) رفتار فیزیولوژیک (مغز، اعصاب و هورمون ها در بدن انسان، بخشی از رفتار انسانی را تعیین می کنند)، ب) رفتار اجتماعی (رفتارهای اجتماعی

تعیین شده است که عمل مناسب هر وضعیتی را نشان می‌دهد. Bourdieu, 1977: 7.	
هر نوع کنش (بیرونی-درونی) فرد، که مستقیماً بر مبنای منش شخص صورت می‌گیرد را عمل می‌گویند. (Warde, et al, 2002; 5).	عمل
نظام‌های نمادین ربط وثیق با دانش و قدرت و بازتولید نظم اجتماعی دارند و نقش اصلی نظام‌های نمادین تعریف کردن امر درست و مشروع است.	نماد
طبقه یعنی «مجموعه‌ای از کنشگران که تمایلات و علائق یکسانی داشته باشند، محتمل است که اعمال مشابهی انجام دهند و مواضع مشابهی اتخاذ کنند» (Koch, 1996: 193).	طبقه (تمایلات و خواسته های مشترک)
قریحه یعنی به کارگیری گروهی از اعمال و اشیاء به معنای مجموعه‌ای از ترجیحات و انتخابها. (Bourdieu, 1984: 173).	قریحه (ترجیح، رغبت، خلاقیت، انتخاب)

۳-۶- قابلیت‌های محیط

در زندگی واقعی، رفتارهای ما در بطن محیط اتفاق می‌افتد؛ اگرچه محیط همواره در حال تغییر است اما غنی از اطلاعات می‌باشد؛ یعنی علی‌رغم آنچه که دیده می‌شود، معنای بیشتری در خود گنجانده است (Bell).
(Lalot et al., 2005, p.2) لاتوتن اشاره می‌دارد که مردم محیط‌هایشان را به منظور درک و ارزیابی شرایطشان از (Diaz Moore, 2005, p.333) که بازتابی از الگوهای مشترک فرهنگی و اجتماعی است، توسعه می‌دهند. قابلیت محیط، شناختی است از زیستگاه انسانی به منظور پاسخ‌گویی به نیازها و به فعلیت رساندن هستی وجودی او که آگاهی از قابلیت‌های محیطی و چگونگی تعامل انسان با آن قابلیت‌ها ما را به فرآیند طراحی معمارانه فضاها هدایت می‌نماید (دانشگرمقدم و اسلامپور، ۱۳۹۰).

شامل دو گروه رفتارهای فردی و رفتارهای جمعی هستند، ج) رفتار محیطی (رفتار انسان تحت تاثیر محیط است) (همان: ۵۴).

۲-۶- سبک زندگی

سبک زندگی مجموعه عقاید، رفتار، هوی و هوس‌ها و شیوه‌های تبیین شرایط اجتماعی یا شخصی است که نوع خاص واکنش فرد را تعیین می‌کند (Fuchino, et al, 2003). به‌طور کلی، سبک زندگی انسان تحت تأثیر دو عامل شخصیت فردی و محیط اجتماعی که در آن قرار گرفته‌است، می‌باشد. بوردیو در مورد نحوه شکل‌گیری سبک‌های زندگی و تحلیل آن، هفت مفهوم را مورد بررسی قرار داده‌است که عبارتند از میدان (عرصه-زمینه)، سرمایه (اجتماعی-اقتصادی-فرهنگی)، منش، عمل، نماد، طبقه و قریحه. که در جدول ۲ به صورت خلاصه هر یک از این مفاهیم توضیح داده شده‌است.

جدول ۲: متغیرهای تاثیرگذار بر شکل‌گیری سبک زندگی از نظر بوردیو

منبع: براساس (فاضلی، ۱۳۸۲: ۳۶-۴۳)

متغیرهای سبک زندگی	
میدان (عرصه-زمینه)	میدان (عرصه-زمینه)، گستره‌ای از نوع خاصی از اعمال است (warde, et al, 2002:3).
سرمایه (اجتماعی-اقتصادی-فرهنگی)	- سرمایه اقتصادی: درآمد و انواع منابع مالی که شخصیت مالکیت آن را برعهده دارد. - سرمایه فرهنگی: تمایلات پایدار فرد که در خلال اجتماعی‌شدن در فرد انباشته می‌شوند. - سرمایه اجتماعی: همه منابع واقعی و بالقوه که می‌تواند در اثر عضویت در شبکه اجتماعی به‌دست آید (Anheier et al 1995: 862).
منش	منش مولد و انسجام‌بخش اعمال انسان است. منش یعنی نظام‌هایی از تمایلات بادوام و قابل‌تغییر و قابل‌انتقال فرد و نقشه‌شناختی دنیای اجتماعی و مسیرهای از پیش

۴-۶- سبک زندگی اخلاقی در تعامل با قابلیت های محیط

همه انسان ها در داشتن پنج ساحت وجودشان با یکدیگر مشترک اند ولی بروز الگوهای رفتاری (درونی-بیرونی) متفاوت، نشان دهنده تفاوت اساسی در آنهاست. سبک زندگی، اموری را شامل می شود که به زندگی انسان اعم از بعد فردی و اجتماعی، مادی و معنوی او مربوط می شود، اموری نظیر بینش ها و گرایش ها که اموری ذهنی یا رفتار درونی هستند و رفتارهای بیرونی (اعم از اعمال هشیارانه و غیرهشیارانه)، وضع ها (موقعیت های اجتماعی) که اموری عینی می باشند (مهروی کی، ۱۳۸۶).

جهت دستیابی به سبک زندگی اخلاقی و در نتیجه رفتار اخلاقی در انسان، مراحلی باید طی شود تا اخلاق به عمل پدید آید؛ مراحلی که فرآیند علم و عمل را با شیوه ای اخلاق ساز بیان می کند. این مراحل از دیدگاه اسلام (مراحل تکون رفتار اخلاقی) به ترتیب عبارت است از: مرحله میل و امکان (علم و امکان)؛ مرحله کنش (پندار-باطن)؛ مرحله واکنش (کردار-رفتار ظاهری)؛ مرحله منش (عادت-ثبات)؛ مرحله فرهنگ و روش (رواج-الگو-تبلیغ). در هر مرحله، رفتار تأثر و تأثیری بر درون و بیرون انسان و محیط ایجاد می شود که باید در جای خود مورد مذاقه قرار گیرد. هیچ رفتار انسانی یک سو و به صورت خطی محقق نمی شود، بلکه از فراز و فرودها و از تأثیر و تأثرات و ظواهر و باطن و فرد و محیط و پیشینه و تجربیات و عوامل بسیاری می گذرد و خود نیز موجب ایجاد و اثر در هزاران عامل می شود (غیاثی، ۱۳۹۲). رفتاری که پدیدآورنده اخلاق باشد رفتار اخلاقی است. ویژگی های رفتار اخلاقی براساس دیدگاه علامه طباطبایی براساس آنچه که از تحلیل نظریه اعتباریات به دست می آید عبارتند از: هدفمندی؛ آگاهانه بودن؛ ارادی بودن؛ ضرورت داشتن و نتیجه بخشی در مسیر سعادت. به طور خلاصه رفتارهای اخلاقی فردی و اجتماعی ابتدا باید با هدف اخلاقی مدار بودن به صورت آگاهانه و با عقل و شعور انسانی انتخاب شوند. در این میان، هرچه فرد، بیشتر به هدف بیندیشد، در تحقق آن هدف و لوازم آن مصمم تر و دارای اراده قوی تری خواهد

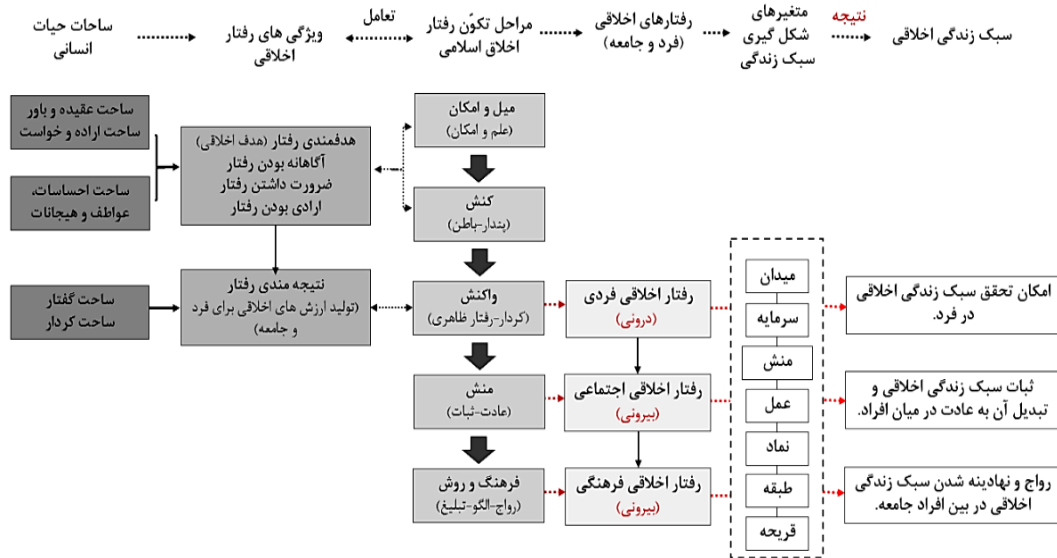
نقش قابلیت ها در فرایند اصلی طراحی، در نظر گرفتن فعالیت های ممکن و امکان پذیر کاربر به منظور ارائه راه حل برای محیط است (Liu et al., 2009, p.43). قابلیت ها به همان اندازه که شهودی هستند، تأثیرگذار نیز هستند (Ding et al., 2009, p.75). قابلیت به تنهایی نه خواص شیئی دارد نه خواص ذهنی، بلکه هردوی آنها را داراست در نتیجه قابلیت ها دوگانگی شیء-ذهنی را از بین می برند، به عبارت دیگر قابلیت ها به طور برابر واقعیات محیطی و واقعیات رفتاری را در بر دارند؛ که هم فیزیکی و هم روانی است. قابلیت ها را در دو سطح معانی شناخته شده با قابلیت های مستقیم و معانی نمادین با قابلیت های غیرمستقیم تعریف می کند که دسته بندی کارآمدی در این رابطه به این صورت است: ۱. قابلیت هایی که مردم نیاز دارند تا به گونه ای فیزیکی با محیط تعامل پیدا کنند. این تعامل فیزیکی یا کالبدی نیازهای اساسی مردم را چون راه رفتن، خوردن، خوابیدن و غیره را تأمین می نماید (۲۰۰۶ Motalebi, به عبارتی، محیط فضایی باید با ساختار اصلی بیولوژیکی انسان سازگاری داشته باشد (Lynch, 2005). ۲. قابلیت هایی که مردم جهت ارتباطات و تعاملات اجتماعی و ارتباط میان فردی بدان نیازمندند. در این سطح قابلیت های فضای معماری واسطه ای برای رمزگذاری و رمزگشایی است. ۳. قابلیت هایی که مردم برای ارضای خواهش ها و تعاملات نمادین، سمبلیک و رمزگونه به همراه ویژگی های فرهنگی و روحانی از محیط انتظار دارند (۲۰۰۶ Motalebi,). سطح عمیق تری از ارتباط است که مشخص کردن و اندازه گیری آن به مراتب مشکل تر می باشد و آن اهمیت بیانی یا نمادی یک مکان است (Lynch, 2005). محیط کالبدی این معانی و قابلیت ها را در این سطح به سایر جانداران به جز انسان ارائه نمی نماید (Motalebi, 2006, p.58). قابلیت های مذکور در محلات مسکونی در سه مقیاس عمده قابل بحث است. اول، در مقیاس کلان (در ارتباط با شهر)؛ دوم، در مقیاس میانه (واحدهای همسایگی)؛ سوم، در مقیاس خرد (درون واحدها) (عینی فر، ۱۳۷۹).

بود و در نتیجه ضرورت انجام رفتار موردنظر برای فرد و گروه بهتر درک می‌شود. رفتارهای اخلاقی مدار دارای نتایج ارزشمندی برای فرد، گروه و جامعه هستند که در نتیجه، سعادت فردی و گروهی را در بر خواهند داشت (حقی و همکاران، ۱۳۹۷).

شاید مهم‌ترین خصیصه‌ای که فرد در دنیای مصرفی امروز باید در نظر داشته‌باشد، مقوله انتخاب است. انتخاب وی از میان انبوه الگوهای مصرفی منجر به تمایز وی (نماد) از دیگر فضاهای اجتماعی (میدان‌ها- عرصه‌ها) خواهد شد و در مقابل، وحدت و انسجامی را در بین اعضای فضای اجتماعی (طبقه) دربر خواهد داشت. نکته مهم در این انتخاب این است که ساختار اجتماعی موردانتخاب سبک زندگی اخلاقی، باید مطابق با ساحت عقاید و باورهای شخص باشد تا زمینه‌ی دستیابی به شیوه زندگی اخلاقی (منش) فراهم گردد. بعد از انتخاب ساختار اجتماعی مورد نظر، فرد باید در جهت رشد و پرورش ساحت دوم انسانی خویش، یعنی ساحت احساسات، عواطف و هیجانات گام بردارد یعنی نگرش‌ها، تمایلات، گرایش‌ها، ارزش‌ها و بینش‌های شخص به کمک اصل قراردادن اصول نمادین ساحت

عقاید و باور (نماد)، شکل‌گیرد و تقویت و پرورش ساحت وجودی انسان را هدف خود قرار دهد. در این میان شاید محیط (سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی)، محدودیت‌هایی را برای فرد داشته‌باشد که تنها راه غلبه بر این محدودیت‌های محیطی داشتن اراده قوی (تقویت ساحت اراده و خواسته) فرد خواهد بود که نقش اساسی در دستیابی به شیوه زندگی اخلاقی (منش)، دارد. وقتی انسان شیوه زندگی اخلاقی را مطابق با ساحت درونی خود درک کرد، به کمک ساحت بیرونی خود (ساحت کردار و ساحت گفتار) می‌تواند به ساحت درونی خویش، جنبه بیرونی (عمل) دهد. در این میان پدیده‌های عینی و پدیده‌های ذهنی که مجموعه الگوهای رفتاری (عمل) سبک زندگی انسان محسوب می‌شوند، باید مطابق با ساحت بیرونی انسان (گفتار و کردار) نمود بیرونی (قریحه) پیدا کنند. لذا، در جهت تحقق سبک زندگی اخلاقی، با الگوپردازی از مراحل تکون رفتار اخلاقی نیاز به برقراری پیوندی اصولی، میان ساحت وجودی انسان و قابلیت‌های محیط احساس می‌شود تا این تحولات بستر لازم جهت سبک زندگی اخلاقی را فراهم آورند (نمودار ۱).

نمودار ۱: سبک زندگی اخلاقی در نتیجه تعامل ساحت حیات انسانی در ارتباط با قابلیت های محیط. (مأخذ: نگارندگان)

تاکنون حجم زیاد و پراکنده‌ای از پژوهش‌ها درباره سبک زندگی انجام شده اما کمتر منجر به دانش عینی و کاربردی در این حوزه شده است، لذا این نوشتار، متناسب با دیدگاه امکان‌دهندگی محیطی (لنگ، ۱۳۸۶) بیان شده است که محیط امکان بروز رفتارهایی را فراهم می‌آورد و امکان بروز برخی رفتارها و ادراک‌ها را نیز محدود می‌سازد و افراد خود واکنش‌هایشان را انتخاب می‌کنند و محیط را شامل مجموعه‌ای از فرصت‌های رفتاری می‌دانند و درمقابل، انسان را به‌عنوان موجودی فعال و صاحب اختیار که متأثر از عوامل و شرایط فیزیکی - معماری محیط است، می‌پذیرند. محیط شامل مجموعه‌ای از توانش‌ها و قابلیت‌ها هست که قابلیت‌ها و توانش‌های محیط، هرچند که تعیین‌کننده (جبری) نیستند ولی می‌توانند در کنار عوامل زمینه‌ساز فرهنگی نقشی تعیین‌کننده، ایفا نمایند (مطلبی، ۱۳۸۰). بنابراین این تحقیق، با توجه به عوامل انسانی و محیطی بسترساز سبک زندگی اخلاقی، که در بخش مبانی نظری پژوهش شناسایی و مشخص شدند، در بخش عملی پژوهش، به اعتبارسنجی این عوامل در محله تاریخی عزب دفتریلر تبریز، پرداخت خواهد نمود تا با درک میزان و چگونگی تحقق سبک زندگی اخلاقی در این محله، بتواند نتایج پیمایش را به‌عنوان امکان‌سنجی تحقق رفتار فرهنگی مبتنی بر قابلیت‌های محیطی، در پیشنهاد اصول کاربردی بکار بندد.

۷- مطالعات و بررسی‌ها

۷-۱- نمونه مورد مطالعه (محله عزب دفتریلر تبریز)

در ساختار کالبدی شهر تبریز هر چند که نمی‌توان مرزبندی مشخص برای محلات تعیین کرد، اما با مطالعه دقیق شهر، در تبریز قدیم ۹ محله تاریخی قابل شناسایی است که هر محله همه کاربری‌ها و عناصر را در خود داشت و در سطح محله‌ای خدمات ارایه می‌داد و تا حدودی بی‌نیاز از محلات اطراف بود به‌طوری که اکثر آنها دارای حمام، مسجد، بازار، قبرستان و غیره بوده‌اند که این محلات تاریخی تبریز عبارتند از: محله باغمیشه،

خیابان، نوبر، مه‌ادمهین، قره‌آعاج، ویجویه، امیرخیز، شتربان و سرخاب.

با توجه به اینکه هدف موردپژوهی، ارتباط قابلیت‌های محیط با سبک زندگی اخلاقی است، لذا در جهت بررسی تأثیرات مؤلفه‌های محیطی و انسانی جهت دستیابی به سبک زندگی اخلاقی، معیارهایی برای انتخاب موردپژوهی محله عزب دفتریلر، در نظر گرفته شد که عبارتند از: الف) انتخاب یک محله (محله عزب دفتریلر) از میان محلات تاریخی شهر تبریز به‌عنوان موردپژوهی برای به‌حداقل رساندن متغیرهای فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر سبک و شیوه زندگی انسانی. ب) با استناد به این مطلب که "معماری سنتی پاسخی راستین بود به خواست‌ها و نیازهای اعتقادی، اقلیمی، رفتاری و معیشتی جامعه که با امکانات فنی موجود و مصالح بوم‌آورد شکل می‌گرفت و جایی برای دگراندیشی و دیگرخواهی باقی نمی‌گذاشت" (حجت و آقالطیفی، ۱۳۸۹) و "معماری سنتی ایران را نه در بادگیر و خشت و کاهگل، که در همسازی معماری و مخاطب باید جست‌وجو کرد" (همان) محله سنتی عزب دفتریلر تبریز نیز از محلات سنتی شهر تبریز می‌باشد که براساس تجربه زیسته نگارندگان و آشنایی دقیق با محله مورد مطالعه، تا حدود زیادی اصالت و سنت خود را حفظ کرده است و دچار نوسانات جامعه پست‌مدرن نشده است و به این دلیل گزینه مناسبی جهت انتخاب به‌عنوان نمونه مورد مطالعه این پژوهش می‌باشد. ج) این محله، از جمله محلات تاریخی شهر تبریز است که غنی از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های محیطی است و با گذر زمان در کنار حفظ و نگهداری از این قابلیت‌ها، دستخوش تغییرات زیادی نشده است.

محله عزب دفتریلر تبریز، زیر محله‌ای از فرا محله تاریخی نوبر تبریز بوده که در منطقه ۸ شهرداری شهر تبریز است و دارای کشیدگی شرقی-غربی می‌باشد که از سمت شرق به خیابان طالقانی و از سمت غرب به خیابان ارتش جنوبی منتهی می‌شود. پیاده‌گذر مقصودیه از وسط این محله گذشته و آن را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می‌کند و در محل تلاقی با راستای عزب

دفتریلر گره و میدانچه تاریخی مهمی را به نام میدان مقصودیه تشکیل می‌دهد.

جدول ۳: معرفی محله عزب دفتریلر تبریز (بخشی از فرا محله تاریخی نوبر) و تصاویر مربوط به محله
 مأخذ: نگارندگان

راهنمای تصاویر: (تصویر ۱: مسجد میدان مقصودیه در محله عزب دفتریلر. تصویر ۲: دید از ریز محله عزب دفتریلر به ساختمان تاریخی ساعت در فرا محله نوبر. تصویر ۳: بخشی از بافت و بازارچه محلی محله تاریخی عزب دفتریلر. تصویر ۴: دید از ریز محله عزب دفتریلر به ساختمان تاریخی ارگ در فرا محله نوبر. تصویر ۵: بخشی از معابر فرعی محله عزب دفتریلر. تصویر ۶: حسینیه موجود در محله عزب دفتریلر. تصویر ۷: بخشی از معابر اصلی محله عزب دفتریلر).

دهه در محله بود. جهت تعیین حجم جامعه آماری، ابتدا پیش‌آزمون به‌عنوان پایلوت بین ۴۰ نفر از ساکنان محله، انجام‌گرفت و با برآورد واریانس نمونه اولیه در سطح اطمینان ۹۵ درصد، حجم نمونه برابر با ۲۰۰ برای محله به‌دست آمد. به این ترتیب، ۲۰۰ عدد پرسشنامه در دو بخش (بخش اول، شامل مشخصات آماری پرسش‌شوندگان و بخش دوم، به صورت چک لیستی متشکل از ۱۲ سوال، براساس طیف لیکرت در ۵ سطح، مورد سنجش قرارگرفت. فراوانی افراد پاسخ‌دهنده، از نظر جنسیت و میزان تحصیلات مطابق یافته‌های جدول ۳، می‌باشد.

جدول ۴: اطلاعات پاسخ‌دهنده به پرسشنامه‌ها در محله عزب دفتریلر از نظر جنسیت و میزان تحصیلات.

مأخذ: نگارندگان

جنسیت	مرد	
	نفر ۱۲۹	% ۶۴,۵
	نفر ۷۱	% ۳۵,۵
نامشخص	—	—

۲-۷- فرآیند مطالعه

در راستای اعتبارسنجی مدل مستخرج از میانی نظری، روش اصلی جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه بوده‌است که با دو روش مکمل دیگر، شامل مصاحبه و برداشت نقشه‌های رفتاری تکمیل گردید. بدین معنا که در تحقیق حاضر از روش مثلث‌سازی داده‌ها، جهت تأیید یافته‌ها و اطمینان از کامل بودن آنها و افزایش اعتبار یافته‌ها استفاده شده‌است (Streubert, Speziale & Rinaldi Carpenter, 2011). بدین صورت که در زمان تکمیل پرسشنامه‌ها توسط ساکنین محله، نگارندگان در مورد چرایی و دلایل آنها، سؤالاتی را مطرح کرده‌اند و همچنین با توجه به آشنایی و تجربه حضور نگارندگان در محله به ثبت نقشه‌های رفتاری ساکنین در طی زمان تحقیق پرداخته‌شد.

در مورد انتخاب جامعه‌آماری از روش نمونه‌گیری احتمالی با زیرمجموعه تصادفی ساده، انتخاب شده‌است. شرط انتخاب جامعه آماری، تجربه زیسته حداقل یک

میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۲۱ نفر	۱۰,۵٪
	دیپلم	۷۳ نفر	۳۶,۵٪
	لیسانس	۶۲ نفر	۳۱٪
	فوق لیسانس	۶۴ نفر	۱۲٪
	دکتری و بالاتر	۲ نفر	۱٪
	نامشخص	۱۸ نفر	۹٪
کل		۲۰۰ نفر	۱۰۰٪

سوالات به ارتباط میان ساحات حیات انسانی از جنبه اخلاق کاربردی با قابلیت های محیطی فضاهای سکونت محله مذکور اشاره داشت به این صورت که میزان ارتباط هر کدام از سنجده های ساحات حیات انسانی (عقیده و باور- احساسات، عواطف و هیجانات- اراده و خواسته- گفتار- کردار) در هر کدام از قابلیت های فیزیکی (ویژگی های ظاهری نظیر فرم، تناسب، توجه به حدهمسایه، حفظ حریمیت، کنترل دیدها و حریم ها)، قابلیت های اجتماعی (توجه به قابلیت های منجر به تعاملات و ارتباطات انسانی نظیر برگزاری گلبرزان و امورات خیریه، برگزاری آیین ها، مولودی ها و عزاداری ها) و قابلیت های نمادین (قابلیت های منجر به ایجاد معانی و تصاویر ذهنی نظیر دسترسی و دید به یادمان ها و فضاهای یادآور آموزه های اخلاقی) به صورت جداگانه در دو مقیاس کلان (سطح محله) و خرد (سطح بنا) مورد سنجش قرار گرفت.

۳-۷- نحوه تجزیه و تحلیل اطلاعات

جدول ۵: شاخص های مدل نظری قبل از غربالگری

مأخذ: نگارندگان

مجله / مقیاس	شاخص ها									
	خرد	کلان	آلفای کرونباخ پیش آزمون	آلفای کرونباخ	سطح معناداری بارتلت (کی.ام.او)	نیکویی برازش (GFI)	نیکویی اصلاح شده (AGFI)	نیکویی برازش تطبیقی (CFI)	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)	مجذور خی بر درجه آزادی (CHI/DF)
مجله عزب دفتر پلر	۰/۸۱	۰/۹۱۵	۰/۸۵۵	۰/۸۶۶	۰/۸۳۰	۰/۸۷۱	۰/۸۲۲	۰/۸۶۱	۰/۰۷۲	۲/۰۳
مجله عزب دفتر پلر	۰/۸۱	۰/۹۱۵	۰/۸۵۵	۰/۸۶۶	۰/۸۳۰	۰/۸۷۱	۰/۸۲۲	۰/۸۶۱	۰/۰۷۲	۲/۰۳

با توجه به نتایج تحلیل عامل تأییدی و شاخص های ارزیابی، الگوهای اندازه گیری از برازش قابل قبولی

تجزیه و تحلیل پرسشنامه ها، به منظور ارزیابی نهایی الگوی عملیاتی تحقیق از روش چند متغیره «الگوسازی معادله های ساختاری» استفاده شده است که به صورتی ترکیبی، از تحلیل عامل و تحلیل مسیر بهره می گیرد. نرم افزار مورد استفاده برای محاسبه «الگوسازی معادله های ساختاری» در این تحقیق نرم افزار ای.کی.واس (EQS 6.1) می باشد که ترکیبی از تحلیل مسیر، الگوسازی علی با متغیرهای پنهان و رگرسیون های چندگانه را مورد استفاده قرار می دهد. برای ارزیابی با نرم افزار ابتدا آماده سازی داده ها به کمک برنامه اس.پی.اس. اس. صورت و تدوین، تشخیص، برآورد، آزمون، اصلاح و اعتبارسنجی نهایی الگوهای نظری به وسیله آموس انجام گرفت. اولین آزمون روایی تحلیل عاملی، آزمون کی.ام.او یا سطح معناداری بارتلت است. زمانی که مقدار کی.ام.او بزرگتر از ۰.۰۵ باشد به راحتی می توان تحلیل عاملی نمود. هرچه این مقدار بیشتر باشد مناسب و کفایت نمونه برداری بیشتر خواهد بود؛ در این پژوهش این ضریب ۰.۸۴۱ است. جهت تأیید اعتبار نتایج از شاخص های برازش مناسب الگو شامل نیکویی برازش، نیکویی برازش اصلاح شده، شاخص برازش تطبیقی، ریشه میانگین مربعات خطای برآورد و مجذور خی استفاده شده است. جهت تأیید اعتبار نتایج از شاخص های مرتب شده در جدول ۴، استفاده شده است.

برخوردار است. پس از انجام تحلیل های کمی، این اطلاعات مستخرج از پرسشنامه ها به صورت کیفی نیز واکاوی شد.

۸- یافته های تحقیق

۸-۱- بررسی تأثیر گذاری قابلیت های محیط بر ساحات حیات انسانی در محله عزب دفتریلر در مقیاس کلان

مطابق یافته های جدول ۵، سنجش قابلیت های محیط در مقیاس کلان در محله عزب دفتریلر نشان می دهد که قابلیت نمادین محیط (۰/۹۹) در مجموع، دارای بیشترین تأثیر بر ساحات حیات انسانی بوده است و بعد از آن، قابلیت فیزیکی محیط (۰/۸۱)، بر ساحات حیات انسانی مؤثر بوده و در نهایت، قابلیت اجتماعی محیط (۰/۷۵)،

کمترین تأثیر را بر ساحات حیات انسانی داشته است. در قابلیت نمادین محیط، از بین ساحات حیات انسان، ساحات درونی انسان (۰/۸۴) تأثیر بیشتری داشته است که در سطح سنجه های ساحات حیات انسان، سنجه احساسات، عواطف و هیجانات (۰/۷۳) دارای بیشترین تأثیر بوده است. در قابلیت فیزیکی محیط، ساحات درونی انسان (۰/۹۹) تأثیر بیشتری داشته است که در سطح سنجه های ساحات حیات انسان، سنجه احساسات، عواطف و هیجانات (۰/۵۶)، دارای بیشترین تأثیر بوده است و در مورد قابلیت اجتماعی محیط، ساحات درونی انسان (۱/۰۰) تأثیر بیشتری داشته است که در سطح سنجه های ساحات حیات انسان، سنجه گفتار و کردار (۰/۶۶)، دارای بیشترین تأثیر بوده است.

جدول ۶: میزان تأثیر گذاری قابلیت های محیط بر ساحات حیات انسان در محله عزب دفتریلر (مقیاس کلان) مأخذ: نگارندگان

محله عزب دفتریلر در مقیاس کلان (سطح محله)						
بارعاملی	سنجه	نشانه	بارعاملی	ساحات حیات انسانی	بارعاملی	قابلیت محیط
۰/۳۷	عقیده و باور	Q1	۰/۹۹	ساحات درونی	۰/۸۱	قابلیت فیزیکی محیط
۰/۵۶	احساسات، عواطف و هیجانات	Q2				
۰/۴۸	اراده و خواسته	Q3				
۰/۵۰	گفتار و کردار	Q4	۰/۵۰	ساحات بیرونی	۰/۷۵	قابلیت اجتماعی محیط
۰/۵۲	عقیده و باور	Q5	۱/۰۰	ساحات درونی		
۰/۵۳	احساسات، عواطف و هیجانات	Q6				
۰/۵۹	اراده و خواسته	Q7				
۰/۶۶	گفتار و کردار	Q8	۰/۶۶	ساحات بیرونی	۰/۹۹	قابلیت نمادین محیط
۰/۵۹	عقیده و باور	Q9	۰/۸۴	ساحات درونی		
۰/۷۳	احساسات، عواطف و هیجانات	Q10				
۰/۷۱	اراده و خواسته	Q11				
۰/۵۸	گفتار و کردار	Q12	۰/۵۸	ساحات بیرونی		

۸-۲- بررسی تأثیر گذاری قابلیت های محیط بر ساحات حیات انسانی در محله عزب دفتربلر در مقیاس خرد

مطابق یافته های جدول ۶، سنجش قابلیت های محیط در مقیاس خرد در محله عزب دفتربلر نشان می دهد که قابلیت نمادین محیط (۱/۰۰) در مجموع، دارای بیشترین تأثیر بر ساحات حیات انسانی بوده است و بعد از آن، قابلیت اجتماعی محیط (۰/۸۰)، بر ساحات حیات انسانی مؤثر بوده و در نهایت، قابلیت فیزیکی محیط (۰/۶۲)، کمترین تأثیر را بر ساحات حیات انسانی داشته است. در قابلیت نمادین محیط، از بین ساحات حیات انسان،

ساحات درونی انسان (۰/۹۱)، تأثیر بیشتری داشته است که در سطح سنجه های ساحات حیات انسان، سنجه اراده و خواسته (۰/۷۳) دارای بیشترین تأثیر بوده است. در قابلیت اجتماعی محیط، ساحات درونی انسان (۱/۰۰)، تأثیر بیشتری داشته است که در سطح سنجه های ساحات حیات انسان، سنجه اراده و خواسته (۰/۷۵)، دارای بیشترین تأثیر بوده است و در مورد قابلیت فیزیکی محیط، ساحات درونی (۱/۰۰) تأثیر بیشتری داشته است که در سطح سنجه های ساحات حیات انسان، سنجه اراده و خواسته (۰/۶۴)، دارای بیشترین تأثیر بوده است.

جدول ۷: میزان تأثیر گذاری قابلیت های محیط بر ساحات حیات انسان در محله عزب دفتربلر (مقیاس خرد) مآخذ: نگارندگان

محله عزب دفتربلر در مقیاس خرد (سطح بنا)						
قابلیت محیط	بار عاملی	ساحات حیات انسانی	بار عاملی	نشانه	سنجه	بار عاملی
قابلیت فیزیکی محیط	۰/۶۲	ساحات درونی	۱/۰۰	Q1	عقیده و باور	۰/۴۴
				Q2	احساسات، عواطف و هیجانات	۰/۵۸
				Q3	اراده و خواسته	۰/۶۴
قابلیت اجتماعی محیط	۰/۸۰	ساحات بیرونی	۰/۵۱	Q4	گفتار و کردار	۰/۵۱
				Q5	عقیده و باور	۰/۳۸
قابلیت نمادین محیط	۱/۰۰	ساحات درونی	۰/۶۴	Q6	احساسات، عواطف و هیجانات	۰/۴۷
				Q7	اراده و خواسته	۰/۷۵
				Q8	گفتار و کردار	۰/۶۴
				Q9	عقیده و باور	۰/۶۷
				Q10	احساسات، عواطف و هیجانات	۰/۷۱
قابلیت نمادین محیط	۰/۵۶	ساحات بیرونی	۰/۹۱	Q11	اراده و خواسته	۰/۷۳
				Q12	گفتار و کردار	۰/۵۶

۸- بحث

یافته های تحقیق حاکی از این است که در مقیاس کلان؛ در مورد قابلیت فیزیکی محیط؛ وجود بناهایی با شکل، فرم، تناسبات، رنگ و استفاده از مصالحی بوم آورد توانسته است تأثیر بسیاری بر احساسات ساکنان داشته باشد که منطبق با یافته های (ناییبی و همکاران، ۱۳۸۶) است که فضاهای هم سنخ با وجود انسان در کنار تقارن، تعادل و تناسب در معماری ایرانی را عامل

داشتن احساس آرامش ساکنان آن می داند و این در حالی است که در تحقیقی دیگر خرابی و فرسودگی فضاها عامل ایجاد احساس افسردگی در افراد تلقی نموده است (Mahmoud, 2018) و دلبستگی به خانه، پیوند عاطفی میان انسان و خانه است که افزایش کیفیت زندگی انسان ها و سکینه خاطر آنان در خانه را در پی دارد (حجت و همکاران، ۱۳۹۶) همچنین در مورد قابلیت اجتماعی محیط؛ وجود فضاهایی که بستر ساز

فعالیت‌های اجتماعی نظیر انجام امورات عامه‌المنفعه در مسجد میدان مقصودیه و حسینیه‌های این محله، زمینه لازم جهت انجام فعالیت (گفتار و کردار) را برای ساکنان مهیا می‌سازد که منطبق با یافته‌های (باقری، ۲۰۰۹) است که تنوع فعالیت‌ها و استفاده منعطف از بناها مخصوصاً مسجد و حسینیه در مرکز محله از ویژگی‌های محله‌های سنتی است. در تحقیقی دیگر در مورد رشد روابط اجتماعی میان افراد تأکید بر بهره‌گیری حداکثری از مکان‌های تاریخی و واحدهای مسکونی شده‌است تا این روابط بتوانند جای خود را در محیط اجتماعی بگیرند (Hakeel, 2009) و همینطور، در مورد قابلیت نمادین محیط؛ وجود فضاها و یادمان‌هایی چون ارگ، برج‌ساعت، مجموعه خانه‌های تاریخی در این محله به عنوان نمادهای اصالت شهر در ذهن ساکنان، باعث تأثیرگذاری بر احساسات آنها شده‌است، که منطبق با یافته‌های (Rapaport, 1990) است که معتقد است، محیط علاوه بر عناصر کالبدی، شامل پیام‌ها، معانی و رمزهایی است که مردم آنها را رمزگشایی و درک می‌کنند و در نهایت یک حس کلی نسبت به محیط در فرد شکل می‌گیرد و درنتایج تحقیق (مداحی و معاریان، ۱۳۹۷) آورده شده‌است که مفهوم فرهنگ، مظاهر و نموده‌های آن به‌نظر می‌رسد نه تنها در برداشت مردم، باورها، ارزش‌ها، هنجارها، آداب و رسوم و رفتار بلکه در طراحی اشیاء و محیط‌زیست مصنوع، از جمله محله‌ها تأثیرگذار است (جدول ۷).

در مقیاس خرد؛ در مورد قابلیت فیزیکی محیط؛ به دلیل توجه به کنترل دیدها و حریم‌ها در خانه‌ها، باعث تقویت اعمال ارادی ساکنان محله عزب دفتریلر، شده‌است درحالی‌که در تحقیقی دیگر ارتباط فضای داخل خانه بر احساسات و عواطف بررسی شده که معتقد است فضای داخلی خانه، نبود فضای کافی برای افراد خانواده، باعث

القاء حس پریشانی برای اعضای خانواده می‌شود و به‌جای فراهم کردن حس صمیمیت و صحبت میان اعضای خانواده، خود به‌عنوان عامل ناراحت‌کننده و ایجاد حس غم و اندوه می‌گردد (halibi, 2009) و در تحقیق دیگر اشاره شده‌است که افراد در مواجهه با برخی از مکان‌ها ابراز می‌کنند که «من به آن تعلق دارم» و به این وسیله به آن مفهوم خانه می‌بخشند (دانشپور و دیگران، ۱۳۸۸) و در تحقیقی دیگر آورده شده‌است که نبود فضای کافی و روابط نادرست میان فضاها در خانه تأثیرات معین بر روابط خانوادگی دارد (Robert-Hughes, 2011) در مورد قابلیت اجتماعی محیط؛ ساحات درونی با سنجه اراده و خواسته، تعیین‌کنندگی بیشتری در قابلیت اجتماعی داشت؛ که به‌نظر می‌رسد فضای داخلی خانه‌های محله مورد مطالعه با قابلیت‌های اجتماعی، نظیر امکان برگزاری فعالیت‌های جمعی سبب تقویت اعمال ارادی اخلاقی ساکنان و نیز باعث افزایش تعاملات اجتماعی با یکدیگر، شده‌است که درنهایت بر سنجه اراده و خواسته تأثیرگذار بوده‌است. در مورد قابلیت نمادین محیط؛ ساحات درونی با سنجه اراده و خواسته، تعیین‌کنندگی بیشتری در قابلیت نمادین داشت؛ که به‌نظر می‌رسد فضای داخل بناهای محله عزب دفتریلر، قابلیت‌های نمادین، نظیر داشتن دید از بازشوه‌های بناها به فضاهایی که یادآور آموزه‌های اخلاقی ساکنان دارد نظیر مرکز محله و فضای برگزاری گلریزان‌ها، تأثیر زیادی بر روی اعمال ارادی اخلاقی ساکنان محله داشته‌است که درنهایت بر سنجه اراده و خواسته تأثیرگذار بوده‌است که منطبق با یافته‌های (Motalebi, 2005: 93) انسان در رابطه با ارزش‌های فرهنگی محیط به برخی از فضاها معنا می‌بخشد و رفتارهای مبتنی بر آنها را انجام می‌دهد (جدول ۷).

جدول ۸: قابلیت‌های محیط موجود در محله عزب دفتریلر در دو مقیاس خرد و کلان جهت زمینه‌سازی سبک زندگی اخلاقی

قابلیت محیط	مقیاس	نمونه‌های موردی محله عزب دفتریلر تبریز
-------------	-------	--

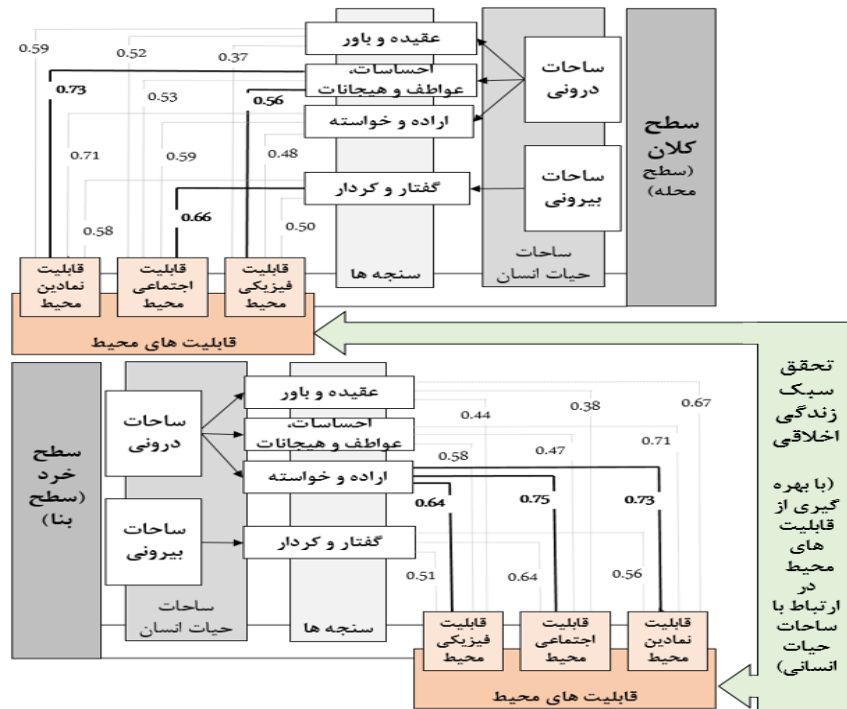
<p>کذر اصلی محله کذر فرعی درجه ۱ کذر فرعی درجه ۲ کاربری تجاری-خدماتی واحد مسکونی</p>	<p>کلان</p>	<p>قابلیت فیزیکی محیط</p>
<p>ارتفاع مناسب بازشوهای رو به معبر فرعی (کنترل دیدهای مزاحم و حفظ حریم ساکنان.</p> <p>داشتن حفاظ و نرده مقابل یازشوها و تأمین آسایش ساکنان.</p>	<p>خرد</p>	
<p>کذر اصلی محله کذر فرعی درجه ۱ کذر فرعی درجه ۲ کاربری تجاری مسجد محله فرهنگی-آموزشی مرکز محله گره و فضای جمعی</p>	<p>کلان</p>	<p>قابلیت اجتماعی محیط</p>
<p>(تعاملات اجتماعی ساکنان در فضاهای عمومی محله)</p>	<p>خرد</p>	

<p>میدان ساعت ساختمان شهرداری مصلاى بزرگ تبریز ارگ علیشاه خانه تاریخی نیکدل مجموعه خانه های تاریخی بهنام مرکز محله مسجد میدان مقصودیه حسینیه های محله</p>	<p>کلان</p>	<p>قابلیت نمادین محیط</p>
<p>دید از درون خانه ها به ارگ علیشاه (فضای نمادین)</p> <p>دید از درون خانه ها به مصلى بزرگ تبریز (فضای نمادین)</p>	<p>خرد</p>	

نمودار شماره ۲ به بررسی میزان و تعیین کنندگی ارتباط بین قابلیت های محیط در محله عزب دفتریلر در دو سطح کلان و خرد با ساحات حیات انسانی ساکنان می پردازد.

راهنما: اعداد روی خطوط ارتباطی، نشان دهنده بارعاملی می باشند.

نمودار ۲: ارتباط قابلیت های محیط با ساحات حیات انسان در محله عزب دفتریلر تبریز در دو مقیاس خرد و کلان

مأخذ: نگارندگان

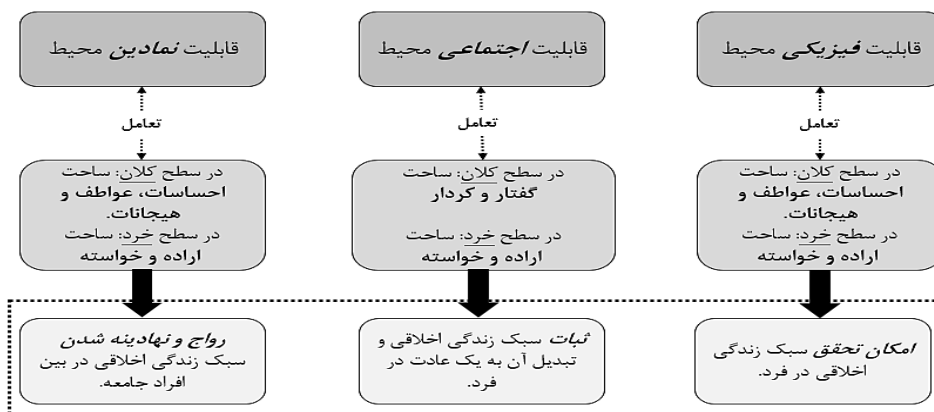

۹- نتیجه تحقیق

انسان در هر محیطی به دنبال بهره‌گیری حداکثری از قابلیت‌های موجود آن محیط در جهت پاسخ به انواع متعدد نیازهای فردی و اجتماعی خود بوده و سعی می‌کند محیط اطراف خود را هم‌راستا با ساحت وجودی خویش در جهت مطلوب‌تر کردن زندگی، تغییر دهد. یافته‌های تحقیق حاضر نیز حاکی از این است که مطابق با رویکرد امکان‌دهندگی محیط، قابلیت‌های محیطی می‌توانند امکان بروز سبک زندگی اخلاقی را فراهم‌آورند هرچند که این قابلیت‌ها تعیین‌کننده نمی‌باشند.

در رابطه با سوال اول پژوهش، برای دستیابی به سبک زندگی اخلاقی با الگوبرداری از مراحل تکون رفتار اخلاقی، نیاز به طرح مسئله برقراری ارتباطی میان ساحت وجودی انسان، شامل دو دسته ساحت درونی (عقیده و باور-احساسات، عواطف و هیجانات-اراده و خواست) و بیرونی (گفتار-کردار) با قابلیت‌های محیط (قابلیت فیزیکی محیط، قابلیت اجتماعی محیط و قابلیت نمادین محیط) جهت شکل‌گیری متغیرهای سبک زندگی (میدان-سرمایه-منش-عمل-نماد-طبقه-قریحه)، طرح گردید. در رابطه با سوال دوم پژوهش و اعتبارسنجی الگوی پیشنهادی در محله سنتی عزب دفتربلر، مطابق نمودار ۳، این نتیجه حاصل شد که

قابلیت فیزیکی محله مورد مطالعه در سطح کلان (سطح محله)، به‌واسطه وجود بناهایی با فرم، تناسبات و... مبتنی بر الگوهای بومی و ذهن آشنا بر ساحت احساسات، عواطف و هیجانات ساکنان و در سطح خرد (سطح خانه) توجه به کنترل دیدها و حریم‌ها بر ساحت اراده و خواسته تاثیرگذار بوده است؛ که به نوبه خود بستری لازم جهت امکان تحقق سبک زندگی اخلاقی در فرد و جامعه فراهم می‌کند. قابلیت اجتماعی محله مورد مطالعه در سطح کلان (سطح محله)، به‌واسطه وجود مساجد و مراکز اجتماع محور در راستای تقویت ساحت گفتار و کردار ساکنان و در سطح خرد (سطح خانه) به‌واسطه امکان برگزاری مراسمات مذهبی و آئینی در راستای تقویت ساحت اراده و خواسته؛ زمینه لازم جهت ثبات سبک زندگی اخلاقی در فرد و اجتماع را فراهم نموده است. درنهایت، قابلیت نمادین محله مورد مطالعه در سطح کلان (سطح محله)، به‌واسطه وجود بناهای تاریخی که یادآور معانی ذهنی مشترک در بین ساکنان محله است بر ساحت احساسات، عواطف و هیجانات تاثیرگذار بوده و در سطح خرد (سطح خانه) به‌واسطه دید و چشم انداز مناسب به بناها و مراکز باارزش فرهنگی در راستای تقویت ساحت اراده و خواسته، زمینه لازم جهت رواج و نهادینه شدن سبک زندگی اخلاقی در فرد و جامعه را مهیا نموده است (نمودار ۳).

نمودار ۳: مؤلفه‌های تأثیرگذار بر سبک زندگی اخلاقی در تعامل با قابلیت‌های محله.

(مأخذ: نگارندگان)

درنهایت اگر بپذیریم سبک زندگی در تعامل باور و کنش (رفتار) شکل می گیرد، می توان با ارائه راهکارهایی مبتنی بر قابلیت های محیط، گامی هرچند کوچک در جهت بسترسازی مکانی جهت امکان تحقق سبک زندگی اخلاقی برداشت. لازم به ذکر است که تبدیل اصول به راهکارهای عملیاتی نیاز به تحقیقات مبتنی بر شواهد و ارزیابی های بعد از اجرا دارد که پیشنهاد نوشتار حاضر برای تحقیقات آتی می باشد. در جدول ۸ به این اصول اشاره شده است.

جدول ۹: اصول پیشنهادی به منظور بسترسازی مکانی

جهت امکان تحقق سبک زندگی اخلاقی

قابلیت های فیزیکی	- توجه به الگوی نماهای خانه های بومی به جهت امکان تداوم تاریخ ذهنیت عامه. - توجه به حفظ حریم ها و قلمروها جهت اثرگذاری بر رفتارهای قلمروپایی ساکنان.
قابلیت های اجتماعی	تعبیه فضاهای باهمستانی در سطح محله و فضاهای سکونتی جهت امکان بروز کنش های فرهنگی.
قابلیت های نمادین	بسترسازی مکانی وقوع رویدادهای منطبق بر باورها و اعتقادات در راستای تقویت معانی، ارزش ها و تصاویر ذهنی ساکنان.

مآخذ: نگارندگان

۱۰- تقدیر و تشکر

موردی از طرف نویسندگان اعلام نشده است

۱۱- پی نوشت ها

۱- پژوهش موردی، جستجوی تجربی است که پدیده ای معاصر را در متن زندگی واقعی مورد بررسی قرار می دهد، به ویژه زمانی که مرز میان پدیده و زمینه آن کاملاً واضح نباشد (گروت و وانگ، ۱۳۸۴: ۳۴۶، به نقل از بین، ۱۹۹۴: ۱۳).

۱۲- منابع فارسی و لاتین

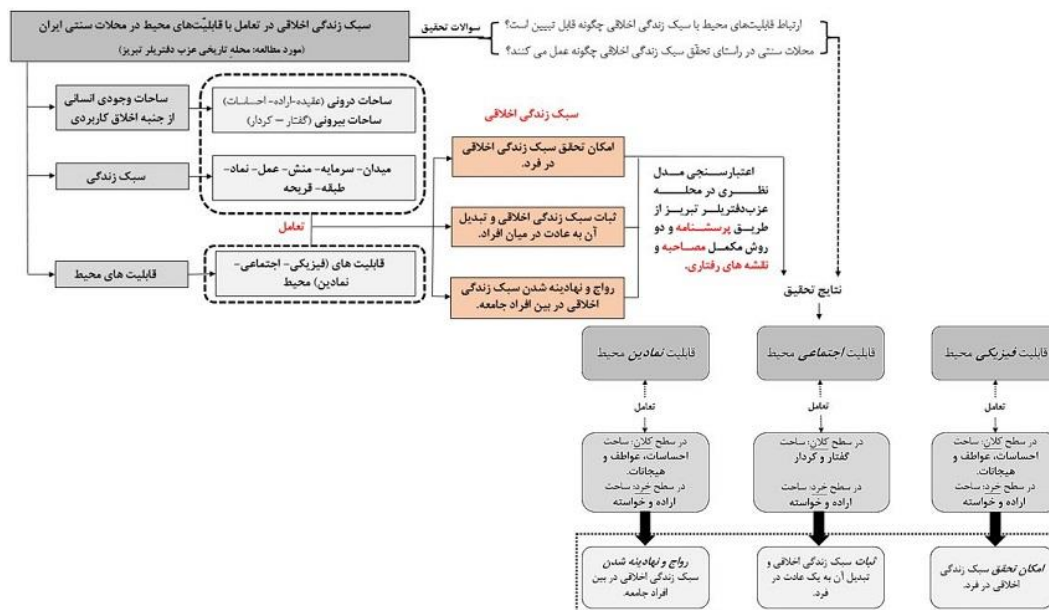
- ابراهیمی، غلامرضا و سلطانزاده، حسین و کرامتی، غزال. ۱۳۹۶. بازتاب فرهنگ غرب در تحول سبک زندگی و معماری خانه های اواخر قاجار شهر همدان. باغ نظر ۱۴(۴۷): ۳۸-۲۹.
- احمدی، قادر و نادری کرونندان، سونیا. ۱۳۹۲. مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در محلات بافت جدید و قدیم شهری (نمونه موردی: محله شهرک قدس و قطارچیان شهر سنج). مطالعات شهری ۲(۸): ۸۱-۷۱.
- آزادارمکی، تقی و شالچی، وحید. ۱۳۸۴. دو جهان ایرانی: مسجد و کافی شاپ. مطالعات فرهنگی و ارتباطات (۴): ۱۸۳-۱۶۳.
- تنهایی حسین، ابوالحسن و خرمی، شمس. ۱۳۸۸. بررسی رابطه جامعه شناختی باورهای دینی و سبک زندگی براساس نظریه و روش گافمن (مطالعه موردی کرمانشاه). پژوهش اجتماعی (۶): ۴۱-۱۹.
- حجت، عیسی و آقالطیفی، آزاده. ۱۳۸۹. تأملی در نقش مخاطب در کیفیت معماری امروز ایران. هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی (۴۲): ۳۵-۲۵.
- حجت، عیسی و مظفر، فرهنگ و سعادت، سیده پوراندخت. ۱۳۹۶. تبیین صفات تأثیرگذار خانه در شکل گیری دلبستگی انسان به آن (ارایه یک مدل فرآیند علی). هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی ۲۲ (۲): ۶۲-۵۱.
- حقی، احمد و صفایی مقدم، مسعود و مرعشی، سیدمنصور و حسینزاده، علی محمد. ۱۳۹۷. بررسی رابطه میان نظر و عمل در تربیت اخلاقی براساس نظریه اعتباریات علامه طباطبایی. تربیت اسلامی ۱۳(۲۷): ۲۰۹-۱۸۷.
- دانشپور، سید عبدالهادی و سپهری مقدم، منصور و چرخچیان، مریم. ۱۳۸۸. تبیین مدل دلبستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن. هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی (۳۸): ۴۸-۳۷.
- دانشگرمقدم، گلرخ و اسلامپور، مرمر. ۱۳۹۰. تحلیل نظریه قابلیت محیط از دیدگاه گیسون و بازخورد آن در مطالعات انسان و محیط انسان ساخت. معماری و شهرسازی آرمان شهر (۹): ۸۶-۷۳.
- سامه، رضا. ۱۳۹۴. معماری و کیفیت زندگی انسان در نظام معرفتی اسلام. قزوین: جهاد دانشگاهی، واحد قزوین.
- شاهچراغی، آزاده و بندرآباد، علیرضا. ۱۳۹۴. محاط در محیط: کاربرد روانشناسی محیطی در معماری و شهرسازی. تهران: انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی.

- شریفی، احمدحسین. ۱۳۹۱. سبک زندگی به عنوان شاخصی برای ارزیابی سطح ایمان. معرفت فرهنگی اجتماعی ۳(۳): ۴۹-۶۲.
- شیرازی، سیده مهسا و سلطانزاده، حسین و حبیب، فرح. ۱۳۹۷. تأثیر سبک زندگی در سازمان فضایی معماری مسکونی در ایران (نمونه مورد مطالعه: آشپزخانه حدفاصل سال های ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۷ ه.ش). پژوهشنامه زنان ۹(۲): ۳۳-۷۰.
- طالب تاش، عبدالمجید. ۱۳۸۶. آموزه های قرآن، مهم ترین نیاز انسان معاصر. علوم اسلامی ۲(۸): ۱۰۱-۱۳۴.
- عموری، نعیم و باوان پوری، مسعود. ۱۳۹۳. تبیین و بررسی اراده و انواع آن در قرآن کریم (با تکیه بر اراده انسانی). معارف قرآنی ۵(۱۷): ۳۱-۶۰.
- عینی فر، علیرضا. ۱۳۷۹. عوامل انسانی-محیطی مؤثر در طراحی مجموعه های مسکونی. هنرهای زیبا ۸(۸): ۱۱۸-۱۰۹.
- غیائی، غلامرضا. ۱۳۹۲. عوامل و مراحل تکون رفتار اخلاقی در اسلام. معرفت اخلاقی ۴(۱): ۱۹-۳۶.
- فاضلی، محمد. ۱۳۸۲. مصرف و سبک زندگی. قم: صبح صادق.
- گروت، لینرا و وانگ، دیوید. ۱۳۸۴. روش های تحقیق در معماری. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- لنگ، جان. ۱۳۸۶. طراحی شهری، گونه شناسی رویه ها و طرح ها. ترجمه سیدحسین بحرینی. تهران: دانشگاه تهران.
- مداحی، سیدمهدی و معاریان، غلامحسین. ۱۳۹۷. خوانش پیوند سازمان فضایی خانه و شیوه زندگی در معماری بومی (مطالعه موردی: شهر بشرویه). مسکن و محیط روستا ۱۶۴(۱): ۶۹-۸۴.
- مجدی، علی اکبر و صدرنبوی، رامپور و بهروان، حسین و هوشمند، محمود. ۱۳۹۰. سبک زندگی جوانان ساکن شهر مشهد و رابطه آن با سرمایه فرهنگی و اقتصادی والدین. علوم اجتماعی فردوسی مشهد ۲(۲): ۱۶۲-۱۳۱.
- مطلبی، قاسم. ۱۳۸۰. روان شناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری. هنرهای زیبا ۱۰(۱): ۶۷-۵۲.
- ملکیان، مصطفی. ۱۳۹۵. هفت جلسه درس گفتار پیرامون اخلاق کاربردی. بازبایی شده در تاریخ ۱۳۹۶/۶/۲۵. تارنمای صدانته به آدرس اینترنتی: <http://3danet.ir>.
- مهدوی کنی، محمدسعید. ۱۳۸۶. مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی. تحقیقات فرهنگی ۱(۱): ۱۹۹-۲۳۰.
- Anheier, H, K., Gerhards, J., and Romo, F, P. 1995. Forms of capital and social structure in cultural fields: Examining Bourdieu's social topography. American Journal of Sociology: 859-903.
- Bagheri, A. 2009. Comparing the Traditional and Contemporary Neighborhoods. Conference of neighborhood Development. Concept and Theoretical Approaches, Tehran Municipality, Social and Cultural Deputy: 53-88.
- Bourdieu, P. 1984. Distinction, Cambridge, Mass, Harvard University press.
- Bourdieu, P. 1977. Outline of a Theory of Practice. Cambridge University Press.
- Bell, P, A., Greene, T, C., Fisher, J, D, and Baum, A. 2005. Environmental Psychology. (Fifthed.). Earl McPeek.
- Diaz Moor, K. 2005. Using Place Rules and Affect to Udestand Environmental Fit: A Theoretical Exploration. Sage Published.
- Ding, W, Lin, X. 2009. Information Architecture: The Design and Integration of Information Space. Morgan & Claypool Publishers.
- Fuchino, Y. ,Mizoue, T., Tokui ,N., Ide, R., Fujino, Y., Yoshimura, T. 2003 . Heaith - related lifestyle and mental health among inhabitants of a city in Japan. Nippon-Koshu-Eisei-Zasshi, (50): 303-13.
- Fransman, R. Timmere, A. 2017. Psychological and social factors underlying pro-environmental behaviour of residents after building retrofits in the City-zen prject. Energy procedia, (122): 1051-1056.
- Hakeel, A, H. 2009. Experience the urban style developed in the Arab-Islamic urban environment. Urban Social Study of the Realities of New Riyadh City, Saudi Arabia.
- Halibi, K. 2009. Initially contribute to homeland security. Family

- Motalebi, GH. 2005. Fundamentals of Architectural Topics, Functions of Architecture, Recognition of form and function proportion in architecture.
- Rapoport, A. 1990. The meaning of the built environment: a nonverbal communication approach. The University of Arizona Press, Tucson.
- Roberts-Hughes, R. 2011. The case for space, the size of England's New Homes. Royal institute of British Architects.
- Streubert Speziale H, Rinaldi Carpenter, D. 2011. Qualitative Research in Nursing: Advancing the Humanistic Imperative. Fifth edition, Lippincott Williams & Wilkins Co.
- Warde, A, Southerton, D and Tomlinson, M. 2002. Theories of practice and consumption: Prelude to an investigation of the diffusion of consumer culture. Paper for European Sociological Association Sociology of Consumption Working Group Conference. Bergen, August.
- Development Center, Al-Ahsa, Saudi Arabia
- Koch, M. 1996. Class and taste: Bourdieu's contribution to the analysis of social structure and social space. International Journal of Contemporary Sociology. 33(2):187-202.
- Lynch, K. 2005. A theory of city form. (Seyed Hossein. Bahrainy, Trans.). Tehran: University of Tehran.
- Liu, Y -Ch, Lu, Su-ju. 2009. An Investigation of Function Based Design Considering Affordances in Conceptual Design of Mechanical Movement, 8th international Conference, EPCE Springer 2009, Germany.
- Mahmoud, A, M., 2018. The impact of built environment on human behaviors. Environmental Science and Sustainable Development.
- Motalebi, Gh. 2006. A human- based approach to form-making principles of urban spaces. HONAR-HA-YE-ZIBA (27): 57-66.

۱۳- چکیده تصویری

Ethical Lifestyle in Interaction with Environmental Capabilities in Traditional Iranian Architecture (Case Study: Azab Daftariller Traditional Neighborhood, Tabriz, Iran)

Minou Gharehbaglou¹, Mahtab Hashemi Aghajeri², Mohammad-Ali Kaynajad³, Hamed Beyti⁴

Submitted:

2019-05-25

Accepted:

2020-05-06

Abstract

The achievement of an ethical lifestyle is a very complex issue whose roots can be found in the interaction between the environment and our existential aspects as humans. In any environment, we seek to make the most of available environmental capabilities to meet a variety of individual and social needs. We tend to modify our surroundings to fit our own existential aspects and to make life more desirable. The purpose of this study is to identify and explore the relationship between environmental capabilities and existential human aspects in line with the achievement of an ethical lifestyle. The present study seeks to answer the following question: How can we explain the relationship between environmental capabilities and an ethical lifestyle? Previous theoretical studies suggest that existential human aspects, including internal areas (beliefs; feelings/emotions; intentions/desires) and external areas (speech; behavior) interact with environmental capabilities (physical, social, symbolic) to influence lifestyle-shaping variables (scope, capital, character, practice, symbols, class, and disposition). In order to achieve a moral lifestyle and thus a moral behavior in humans, there are stages for ethics to actualize in practice – stages that express the process of knowledge and practice in an ethics-forming way. The stages of the development of ethical behavior from the Islamic point of view are as follows: intention and potential (knowledge and possibility); action (idea/mind); reaction (manifestation/apparent behavior); character stage (habit/stability); culture and method (expansion/pattern formation/propagation). At each of these stages, environmental capabilities affecting existential human aspects provide the context for the formation, consolidation, and institutionalization of an ethical lifestyle. Perhaps the most important feature that one should consider in today's consumer world is choice. One's choice in the face of a multitude of consumption patterns will lead to one's distinction (symbols) from other social spaces (scopes/areas) and will bring about unity among the members of the social space (class). The important point in this choice is that the social structure chosen according to an ethical lifestyle must be consistent with the nature of one's beliefs and ideas to prepare the ground for an ethical lifestyle (character). After choosing the desired social structure, one must take steps to develop one's second existential aspect, that is, the area of emotions, affects and feelings. In other words, by foregrounding the symbolic principles of belief and thought (symbols), one's attitudes, desires, tendencies, values and insights help nurture and develop one's existential aspects. In the meantime, maybe the environment (social, economic and cultural capital) pose limitations for the individual. The only way to overcome these environmental constraints is to have a strong will (strengthening one's will and intention) which plays a central role in achieving an ethical lifestyle. When one understands the ethical way of living according to his/her internal areas of existence, one can actualize (turn into practice) one's internal areas through one's external areas (speech and action). To test the theoretical model of the study, we selected Azab Daftariller, a traditional neighborhood in Tabriz, and sampled 200 participants from among the residents to investigate the effects of environmental capabilities on existential human aspects as the context for the formation of an ethical lifestyle using confirmatory factor analysis. The results indicate that the interactions between physical environmental capabilities on the one hand and human feelings/emotions at the macro-level (in the neighborhood) and human intentions/desires at the micro-level (at home) on the other hand provide the context for the formation of an ethical lifestyle in individuals and in society at large. Finally, the interaction between symbolic environmental capabilities on the one hand and human feelings/emotions at the macro-level (in the neighborhood) and human intentions/desires at the micro-level (at home) on the other hand provide the context for the expansion and institutionalization of an ethical lifestyle among family members and in society at large.

Keyword: environmental capabilities, existential human aspects, ethical lifestyle, development of ethical behavior, traditional Iranian neighborhoods

¹ Associate professor, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

² MSc student in Islamic architecture, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

³ Professor of architecture and urbanism, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

⁴ Assistant professor, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran